Víkend

Vladimír Ševela
vladimir.sevela@hn.cz

Do Brna! Rozruchu navzdory

Propašovaný prsten po padlém otci a zachráněná pánev na lívance. Sedmadevadesátiletá pamětnice a další čtyři sudetští Němci líčí své příběhy i to, proč se rozhodli jet na historicky první sraz landsmanšaftu na území Česka. A také co si myslí o negativních emocích, které se vládní politici snaží rozdmýchávat.

Rodačka ze severomoravského Nového Jičína Christine Röschová si živě vzpomíná, jak v září 1937 její teta plakala. Rozhlas právě ohlásil, že zemřel československý prezident Tomáš Garrigue Masaryk a česká manželka strýce tehdy osmileté dívky ze sudetoněmecké rodiny tušila, že zemi nečeká nic dobrého.

Události, které opravdu nebyly vůbec pěkné, se daly do pohybu a pro Christine Röschovou vyústily až do okamžiku o necelých deset let později. To musela nastoupit do vlaku během „odsunu“ a své rodné Československo navždy opustit. Po osmdesáti letech se do něj – nikoli však poprvé – vrací. Bude jednou z účastnic Sudetoněmeckých dní, srazu krajanů v Brně. Žena, jež v Německu jezdila téměř na všechny krajanské sněmy, přijede v kroji rodného kraje zvaného Kravařsko. Na ruce bude mít prsten, který jí dal otec těsně předtím, než padl na ruské frontě. Přes tehdejší zákaz brát s sebou šperky se jí jej v roce 1946 podařilo propašovat během transportu coby jedinou cennost a památku.

Lidé by se neměli pořád navzájem obviňovat

„Tehdy se začalo volat Wir wollen Heim ins Reich – Chceme domů do Říše!“ vybavuje si 97letá paní Röschová atmosféru v Sudetech z konce 30. let, když sedí naproti nám ve starosvětském bytě poblíž centra Mnichova. V té době heslo lídra Sudetoněmecké strany Konrada Henleina úplně nechápala: „Bála jsem se, že naložíme náš nábytek na povoz a přestěhujeme se do Německa. Ta myšlenka se mi vůbec nelíbila. Doma jsem byla v Novém Jičíně, v Československu, a měla to tam ráda.“ Dodává, že její předkové žili v českých zemích nejméně od 16. století, jak dohledala v archivech. A velmi čilá útlá dáma, která svou obdivuhodnou kondici udržuje prý jen každodenním desetiminutovým cvičením, zazpívá první dvě sloky české hymny. V němčině: „Wo ist mein Heim, mein Vaterland…“

Její rodina se nakonec nestěhovala do „říše“, jak se obávala. Hitlerovi nacisté přišli k nim do Nového Jičína, jenž v němčině nese název Neutitschein. Město se stalo součástí Sudet zabraných v roce 1938. „Začali nám nakazovat, co musíme a nemáme dělat,“ vypráví. Jako školačce jí třeba vadilo, že v Hitlerjugend musela najednou místo bílých podkolenek, jaké německé dívky tehdy nejen na Novojičínsku nosily, oblékat mnohem kratší ponožky. Hůře na tom ale byli místní Češi. Více než polovina z nich, přes dva tisíce, se museli sbalit a město hned opustit. V ulicích začaly útoky na Židy, jak na webu Paměti národa vzpomíná jiný novojičínský rodák a přeživší holokaustu Max Mannheimer. Šoa kromě něj a jeho bratra nepřežil nikdo z jeho početné rodiny. Přímými oběťmi nacismu se za války stalo nejméně 210 tisíc obyvatel českých zemí, dalších 100 tisíc zemřelo podle statistiků „vlivem vyšší úmrtnosti podmíněné válkou a okupací“.

„Nevěděli jsme, že se takové věci dějí. Dozvěděla jsem se to až po válce,“ říká paní Röschová. Její otec, správce městského sportovního areálu, v němž v jednopatrovém domku bydleli, musel hned v roce 1939 narukovat na frontu. Nejdřív do Polska, poté do Francie a nakonec do Ruska. Tam zahynul zhruba rok před koncem války během úprku německých vojsk.

V Brně nechce paní Röschová mluvit o někdejších útrapách, ale prožít příjemných několik dní. „Lidé by se neměli pořád navzájem obviňovat – ty jsi udělal tohle a ty zase tamto.“ O kampani vládních politiků proti konání sjezdu něco zaslechla, ale snaží se nepřipouštět si to. Přijede s ostatními členy folklorního souboru z Mnichova, jehož je už desetiletí členkou. Do svých 90 v něm tančila, vystupovala s ním po roce 1989 i v rodném Novém Jičíně, teď se dá do tance jen výjimečně. „Když mám dobrého tanečníka,“ usmívá se žena, u níž na parapetu stojí sousoší v kravařském kroji. Jeho originál zdobí kašnu na novojičínském náměstí. Paní Röschová je členkou tamního vlastivědného klubu.

Poválečné měsíce prožila ve strachu. Jednoho dne zmizela její matka a ona zůstala v šestnácti sama se svým bratrem mladším o dva roky. Až po mnoha týdnech se z dopisu příbuzných v Rakousku dozvěděla, že matku v červenci 1945 zadržely nejspíš Revoluční gardy v Novém Jičíně, když šla do práce, posadily ji do dobytčáku a poslaly pryč ze země spolu s pěti

Porodnictví prochází zásadní změnou

Těžko můžeme přijít k ženě a říct, že je na dítě už stará. I za takové jsme dnes rádi, říká lékař zkoumající předčasné porody Petr Janků.

Strany 20–21

Komu vezme práci umělá inteligence?

Kdekdo se předhání v proroctvích, jaký typ lidské práce zanikne kvůli AI. Jednu činnost určitě nenahradí, asi vás překvapí, o kterou jde.

Strana 24

HOSPODÁŘSKÉ NOVINY

tisíci dalšími novojičínskými Němci během takzvaného divokého odsunu. Podle historiků zemřelo násilnou smrtí nebo následkem krutého zacházení v letech 1945 až 1946 zhruba 15 až 30 tisíc českých Němců.

Christinina matka měla štěstí, dorazila živá do Saska a s dětmi se setkala až zhruba po devíti měsících, kdy její dcera a syn byli zařazeni do „legálního“ transportu. Christine s bratrem museli do té doby pracovat na statku u české rodiny. Pamětnice říká, že s jednotlivými lidmi špatné zkušenosti neměla, nikdo jí nespílal, že je Němka. „Když se na statku ubytovala ruská posádka, nechávali nás čeští majitelé přespávat u nich v ložnici, abychom byli chráněni.“

V Německu se rodačka z Kravařska vdala, narodily se jí tři děti, pracovala jako úřednice ve velkoobchodě s knihami a ústavu sociálních služeb, tancovala a sportovala. Milovala zejména bruslení, už jako školačka reprezentovala město na krasobruslařských závodech. „V roce 1946 jsem si brusle s sebou vzít do Německa nemohla. Když jsem se do Nového Jičína po dlouhých letech poprvé znovu dostala, dozvěděla jsem se, že na nich jezdila jedna paní. Měla jsem radost, že byly někomu k užitku,“ vypráví. A po téměř tři čtvrtě století se jí podařilo v rodném městě znovu vyjet na led. „Přátelé z Nového Jičína mi napsali, že mají hezký stadion, ať si přivezu brusle. Jezdila jsem tam pak s místními dětmi. Kolik si myslíte, že mi je, ptala jsem se jich. A děti se zamyslely a řekly: Sto!“ směje se Christine Röschová.

Naši továrnu zpátky nechci

Babička Bernda Posselta nepovažovala za nejdůležitější předmět brusle, nýbrž pánev na lívance. Když v roce 1946 zvažovala, co zabalí do zavazadla, které bylo této německé rodině před nástupem do transportu povoleno, vybrala mezi jinými právě tento „kultovní předmět“, jak jej nazývá nejznámější postava Sudetoněmeckého krajanského sdružení, jeho předseda Posselt. „Vůni lívanců mám spojenou s dětstvím. V Německu pánve na lívance určitě nebudou k dostání, říkala tehdy babička,“ vzpomíná milovník dobrého jídla a piva, za nějž se sám označuje. Narodil se už v Bádensku-Württembersku – až deset let po vysídlení svých předků z Jablonce nad Nisou, kde jeho dědeček vlastnil továrnu na výrobu kartonáže.

Před Sudetoněmeckými dny v Brně se v Posseltově poněkud omšelé kanceláři poblíž mnichovského hlavního nádraží střídá jeden novinář za druhým. Před námi tu byla kanadská televize, kterou výpady českých politiků proti srazu sudetských Němců rovněž zaujaly.

„O zrušení jsme neuvažovali ani vteřinu. Naši lidé se těší. Je zamluveno tisíc postelí v Brně a shánějí se další. Bylo by to smutné, i kvůli stovkám lidí, kteří nás v Brně podporují a neberou za to ani korunu,“ prohlašuje člen Křesťansko-sociální unie (CSU), za niž byl do roku 2014 deset let poslancem Evropského parlamentu.

Lidem, kteří proti akci v Brně brojí, Posselt radí, ať se podívají na program srazu. „Česká média – když pominu sociální sítě – informují velice pozitivně, objektivně, věcně. Opakuje se tam jen jedna chyba. Pořád se mluví o sudetoněmeckém sjezdu. Ale Sudetoněmecké dny jsou v první řadě festivalem a v jeho rámci se samozřejmě konají i politické akce nebo diskuse,“ říká bývalý novinář a později i tajemník europoslance Otty von Habsburga. „Ovšem především jde o přeshraniční setkání. Už když se akce konala v Německu, jezdilo každý rok víc a víc Čechů. Loni do Řezna jich přijelo 300 až 400.“

Na továrnu v Jablonci, která patřila jeho rodině, se byl podívat jen jednou. Zájem o ni prý nemá. „Už před 27 lety jsem prohlásil, že jako rodina se kompletně zříkáme jakýchkoliv majetkových nároků,“ zdůrazňuje. Ještě před patnácti lety stálo ve stanovách landsmanšaftu, že sdružení prosazuje majetkové a územní nároky. Obojí nechalo hnutí pod jeho vedením ze stanov vyškrtnout.

Benešovy dekrety z roku 1945, které rozhodly o vyvlastnění někdejších spoluobčanů německé národnosti, Posselt dnes nepovažuje podle svých slov za nevyřešený právní či majetkový, ale morální problém. Zároveň uznává, že „vyhnání předcházely zločiny národněsocialistického režimu a sudetoněmecký podíl na nich nebyl malý“. „V roce 2003 jsem požádal v České televizi za tyto zločiny Čechy o odpuštění. Princip kolektivní viny je ale nepřijatelný, ovšem v e-mailech, které dostávám od nacionalistů, je stále živý.“ Na případné protesty v Brně je podle svých slov připraven. „Ty jsou součástí demokracie, pokud budou v rámci zákona a pokojné.“

My se díváme na věci už jinak

Stefanie Kilianová nás u sebe doma v bytovce nedaleko bavorského Bamberku vítá ve vínově červeném šumavském kroji. Oblékla si jej kvůli focení. Devětadvacetiletá předsedkyně sdružení Sudetoněmecká mládež – Mládež pro Střední Evropu ví o několika lidech, kteří se na poslední chvíli rozhodli na sraz do Brna nepřijet. „Například moje matka, dostala strach,“ vypráví mladá učitelka matematiky a hudby z bamberského gymnázia. „Jsem také dost napjatá, jestli všechno proběhne

① ② ③ ④ ⑤

Kravařsko
Christine Röschová, rodačka z Nového Jičína, si na sraz do Brna vezme i kroj z kraje, v němž žila do svých sedmnácti let.

Šumava
Prarodiče Stefanie Kilianové pocházeli z Pošumaví. Předsedkyně Sudetoněmecké mládeže občas hraje písničky z tohoto regionu na akordeon.

Sokolovsko
Helmut Kindl patří k tzv. pozdním vysídlencům z konce 60. let. Jeho egerlandský kroj zaujme třeba kalhotovou sponou zvanou Huasnoantoutara.

Jablonecko
Dědeček Bernda Posselta vlastnil fabriku v Jablonci nad Nisou. Šéf landsmanšaftu ujišťuje, že ho zajímá smír v Evropě, ne majetek.

Chebsko
Mario Hierhager o svém zesnulém dědečkovi ze západních Čech nemá téměř žádné informace ani příběhy. „Chceme se dívat dopředu,“ říká.

Foto: HN – Honza Mudra

v klidu,“ říká žena, kterou do sudetoněmeckého hnutí přivedli její rodiče. Ani ti se však už v Československu nenarodili. Vysídlení si protrpěli Kilianové prarodiče, ale i oni byli tehdy teprve v předškolním věku. Z jedné strany pocházeli z Českého Krumlova, z další od Českých Budějovic a část rodiny byla z obce Kámen na Klatovsku. „O těch dobách se v rodině nikdy moc nemluvilo, možná i kvůli prožitým traumatům,“ míní dlouhovlasá rodačka z Mnichova.

Podle kantorky vnímá její generace sudetoněmecké téma odlišně ve srovnání s těmi předchozími. Zejména těmi nejstaršími narozenými ve 20. až 40. letech. „Mezi nimi je ještě hodně lidí, kteří Sudety považují za svou vlast a stále prožívají velkou ztrátu. I když bych neřekla, že touží po odplatě či navrácení majetku.“ Už generace jejích rodičů se ale podle ní na věci dívá jinak: vnímají své kořeny spíše v pozitivním duchu.

„Pro mě osobně je důležité předávat dál kulturu, z níž mí předkové vzešli. Třeba v kroji, který mi ušila maminka, se cítím dobře, od malička patří k mému životu, stejně jako lidová hudba a tance z Pošumaví a dalších oblastí.“ Proto se těší, až si v Brně zatančí na „České vesnické slavnosti“, což je jedna z plánovaných folklorních akcí, kde se budou prodávat koláče či buřty a lidé si mohou v klidu popovídat u piva. Stefanie Kilianová v to alespoň doufá. A dodává, že přestože někteří zvlášť obavám účast odřekli, mnozí jiní, kteří na předchozí srazy v Bavorsku nejezdili, se rozhodli speciálně do Brna vyrazit.

„Vidíme to jako historickou příležitost. Chceme vyslat signál vzájemné důvěry a sblížení. V době, kdy se dějí hrozné věci, třeba nedávno v Sýrii nebo stále na Ukrajině, je to myslím zvlášť aktuální. Rádi bychom, aby se kontakty s Čechy posílily, aby vznikla nějaká pospolitost, vidíme to spíše z evropského než národnostního pohledu,“ říká představitelka SdJ, jak zní zkratka její organizace. Už více let třeba spolupořádají s českou Sojkou – spolkem mladých letní stanové tábory v příhraničním Gaisthalu nebo velikonoční kempy u zámku Nečtiny, na něž jezdí německé i české děti.

Po prapraprarodičích rodina mladé učitelky zdědila české granátové šperky a několik hudebních nástrojů, které se někdejším vysídlencům podařilo z původní vlasti vyvézt. Stefanie Kilianová sama hraje na akordeon. Co pro šéfku Sudetoněmecké mládeže znamená pojem „smíření“? „Když se Němci a Češi přestanou vnímat jako nepřátelé a opakovat tohle je moje, tohle bylo moje… Prostě když spolu budou žít v mírové Evropě.“

Dnes už coby vdaná žena vzpomíná, že ve škole kdysi vzbuzovala pozornost svým rodným příjmením Januschková. Aha, ty jsi z rodiny těch vysídlenců, přikyvovalo pak okolí, když stručně vysvětlila, odkud rodina pochází. Znamená to, že někdo z předků byl ze smíšeného česko-německého manželství či dokonce Čech? „Bohužel nevím, k tomu v rodině nemáme žádné informace,“ říká.

Vždyť jsme vlastně jeden národ

Helmut Kindl prohlašuje, že byl Čechem do svých šesti let, tedy do roku 1969. Cítil se tak, mluvil hlavně česky, kamarádi ani spolužáci během krátké docházky na základní školu v Březové na Sokolovsku se jeho jménu nepodivovali. Alespoň žádné podobné vzpomínky nemá – ostatně v této oblasti pod Krušnými horami německá jména nebyla neobvyklá ani dvacet let po válce. „Byl jsem plně integrován,“ tvrdí pan Kindl, který prý ale dnes v češtině dokáže vyslovit už jen pár slov. Rok po invazi Varšavské smlouvy do Československa se jeho otec, český horník ze severočeského hnědouhelného lomu, se svou německou manželkou a dvěma dětmi vystěhoval do Německé spolkové republiky. Šlo už o nepříliš početnou vlnu takzvaných pozdních vysídlenců.

Pan Kindl se rychle integroval i v Německu, žije už přes půlstoletí v bavorském Ingolstadtu. Je předsedou spolku Eghalanda Gmoin – Egerlandského neboli Chebského sdružení, s jehož některými členy míří nyní do Brna. Na svém Audi má nápis, který možná nerozluští ani mnoho rodilých Němců: „Eghalanda halt’s enk zamm Füa(r unna Hoimat alls“, což by se dalo přeložit jako „Chebané, držte co nejvíc při sobě a své vlasti“.

Chebsko, německy Egerland, je historický region, kam spadal v různých dobách například Sokolov, Karlovy Vary, ale na bavorské straně i Martkredwitz. Vyznačuje se typickým nářečím i krojí. A v jednom takovém přišel penzionovaný zámečník, který v domovském Ingolstadtu pracoval desítky let ve firmě Audi, také na rozhovor do evangelického kostela. V něm se ingolstadtští Chebané či spíše jejich potomci pravidelně scházejí. A to přesto, že jsou převážně křtění katolici. Mají tu prostě volné prostory.

Na výrazném kroji pana Kindla upoutá nejen černý klobouk se stuhou, ale i velká osmihranná mosazná spona šlí zvaná Huasnoantoutara (doslova kalhotová spona) či ručně pletené bílé punčochy pod černými pumpkami. V tomto oblečení se chce objevit rovněž na víkendových Sudetoněmeckých dnech v Brně. Co od nich očekává? „Nic politického. Prostě setkat se s lidmi, samozřejmě také s Čechy. Třeba vzniknou i nová přátelství. Vždyť jsme vlastně jeden národ,“ je přesvědčen.

Většina německých obyvatel české části Chebska musela původní vlast opustit v prvních dvou letech po válce. Ovšem Kindlovi mohli zůstat. Pomohlo, že šlo vlastně o česko-německou rodinu a horníci byli v kraji potřeba. Dědeček Helmuta Kindla si za války dokonce poněmčil příjmení z původního Vyčítal a to německé si už ponechal. Jeho vnuk si ale nevybavuje, že by rodina byla za to po válce popotahována. Později, už dlouho po „odsunu“, otec Helmuta Kindla zažádal o vystěhování do Německa, jenže léta mu to nebylo umožněno. Podařilo se to teprve rok po takzvaném pražském jaru.

„Proč po 80 letech vlastně řešit nějaké smíření? Vždyť už dlouho děláme hodně věcí spolu,“ namítá muž, který spoluorganizoval třeba kurzy pletení punčoch v Chebu nebo folklorní slavnosti v Lokti. Odpor proti srazu v Brně nechápe. „Všiml jsem si, že protestují vlastně jen někteří politici a starší lidi, mladí to vnímají jinak. Chyby byly na obou stranách, to se nedá popřít, ale nechme to přece po tak dlouhé době spát. Byl by to dobrý signál do zbytku Evropy.“

Smíření probíhá, i když to není vždy případ politiky

Mario Hierhager, další účastník sudetoněmeckého srazu v Brně, pracuje jako psychoterapeut ve městě Dachau u Mnichova. A také se tu před 37 lety narodil. Tedy jen pár kilometrů od místa, kde nacisté v roce 1933 zřídili úplně první koncentrační tábor. Chápe, že právě tohle temné spojení návštěvníkovi z Česka vytane při vyslovení jména Dachau na mysli jako první. „V jiných částech Německa to je asi stejné, lidé odsud ale už to tak nevnímají,“ říká muž, který je už dvacet let členem Sudetoněmecké mládeže a před Stefanií Kilianovou byl jejím předsedou.

O tom, že má sudetoněmecké kořeny, se přitom dozvěděl až několik let po vstupu do zmíněného sdružení. „Matka mi řekla, že dědeček byl ze Sudet, z Chebska, vlastně nevím přesně odkud. Doma se o tom nikdy nemluvilo, nemáme k tomu žádné informace, žádné příběhy.“ Mario Hierhager začal předtím do SdJ chodit coby teenager z jednoduché příčiny: jeho kamarádi v létě na tři týdny mizeli pravidelně někam pryč a on chtěl být s nimi. Místo, kam jezdili, se jmenovalo Gaisthal a už o něm byla řeč. Už zhruba čtvrtstoletí se tam koná stanový tábor pro německé a české děti. Hierhager tam s přáteli jezdil jako vedoucí.

Vnuk muže z Chebska se začal zajímat o historii vysídlenců i krajanského hnutí. „Před 50 až 60 lety byla rétorika landsmanšaftu úplně jiná,“ naráží na tehdejší hlasité majetkové i územní požadavky. „Sdružení se ale změnilo, jinak bych tu už dávno nebyl,“ ujišťuje a připomíná třeba vystoupení Bernda Posselta v České televizi, kde mluvčí landsmašnaftu požádal o odpuštění za podíl sudetských Němců na nacistických zločinech. Během rozhovoru s Mario Hierhagerem nicméně vyplyne, že jeho znalost historie hnutí není detailní. Když připomenu, že třeba celá 70. léta byl předsedou landsmanšaftu karlovarský rodák Walter Becher, spolupracovník Konrada Henleina a redaktor nacistického plátku Die Zeit, kde psal o Židech jako o „štěnicích“, dachauský psycholog říká, že tato informace je pro něj nová.

„Nechceme se dívat do minulosti, ale dopředu,“ poznamenává Hierhager, podle nějž je zaměření jeho vrstevníků či mladších výrazně jiné než u generace rodičů či prarodičů. „My jsme generace Erasmus, studovali jsme a cestovali v otevřené Evropě a přátelili se, s kým jsme chtěli,“ říká. Ovšem společně s Čechy šel už třeba dvakrát Pochod smíření z Pohořelic do Brna připomínající nejen osudy 1700 Němců, kteří tam zahynuli v létě 1945. Uvědomuje si, že strach některých lidí ze současných Němců, kteří dnes tak snadno rozdmýchávají politici, může být důsledkem potlačovaných historických traumat, která lze překonat nejlépe právě osobními kontakty.

„Přitom smíření vlastně už desetiletí probíhá, i když někdy to není zrovna případ politiky. Ta v tom má poněkud zpoždění. Děje se to mezi lidmi, ve společnosti. Vidíte to v příhraničí, kde běží ekonomická spolupráce. Je to vidět ve školách díky studentským výměnám, snažíme se o to našimi projekty. Tohle je opravdové smíření.“